

Рецензія

**кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника,
старшого наукового співробітника відділу теорії держави і права Інституту
держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Тарахонич Тетяни Іванівни на дисертаційне дослідження Палій Наталії
Олегівни на тему: «Теоретико-правовий аспект протидії дискримінації
жінок з вразливих груп», представленій на здобуття ступеня доктора
філософії в галузі права за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційне дослідження Н.О. Палій присвячене проблемі протидії дискримінації жінок з вразливих груп актуальність якого є беззаперечною та зумовлюється низкою чинників. Насамперед це відсутність цілісної доктрини щодо проблеми протидії дискримінації жінок з вразливих груп, наявність прогалин у вітчизняному законодавстві щодо регулювання проблеми дискримінації жінок з вразливих груп, необхідність реформування даного інституту, що особливо актуалізується в період збройної агресії РФ проти України, запровадження воєнного стану тощо. Зазначені чинники в значній мірі впливають на функціонування механізму протидії дискримінації жінок з вразливих груп в сучасних умовах, на процес забезпечення принципу рівності, охорони та захисту прав, свобод та інтересів жінок з вразливих груп.

Необхідність наукового аналізу проблеми протидії дискримінації жінок з вразливих груп підтверджується також відсутністю належної уваги щодо даного феномену серед наукової спільноти, єдності наукових поглядів вчених щодо доктринального розуміння механізму протидії дискримінації жінок з вразливих груп, високого рівня дискусійності існуючих досліджень щодо його забезпечення, що повинно сприяти актуалізації досліджень у даному напрямі як на загальнотеоретичному рівні, так і в межах галузевих юридичних наук.

Вищезазначене зумовлює потребу в проведенні ґрунтовного наукового пошуку в зазначеній сфері наукового знання, спрямованого на з'ясування найбільш актуальних питань щодо проблеми протидії дискримінації жінок з

вразливих груп, а також виявленні сучасних тенденцій його розвитку, що має як загальнотеоретичне значення, так і практичне застосування.

Формулювання теми дисертаційного дослідження є виваженим, його обсяг і складність відповідають рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а обраний об'єкт і предмет дослідження відповідає змісту спеціальності 081 «Право».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота містить низку авторських наукових положень, висновків і рекомендацій, які становлять науковий і практичний інтерес та відповідають існуючим вимогам до робіт такого рівня.

Автором використано відповідну кількість наукових та інших джерел, які включають як наукові праці вітчизняних, так і зарубіжних вчених, також законодавчу базу тощо.

Положення дисертації викладені у чіткій та науково виваженій формі. Дисертант послідовно аргументує та обґрунтовує свою позицію. Аналіз наведених у дисертаційному дослідженні наукових положень і рекомендацій дозволяє зробити висновок про їх належну обґрунтованість у тексті дисертації.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Палій Н.О. є одним із перших комплексних наукових досліджень, присвячених проблемі теоретико-правових аспектів протидії дискримінації жінок з вразливих груп. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації характеризуються науковою новизною і представляють як теоретичний, так і практичний інтерес.

Наукова новизна дисертації є результатом узагальнення, творчого пошуку дисертанта, включає в себе положення, які обґрунтовані у дисертаційному дослідженні. Особливо варто відзначити положення, які обґрунтовуються **вперше** та стосуються:

- систематизації критеріїв віднесення жінок до вразливих груп;

– визначення поняття "жінки з вразливих груп", враховуючи їх особливі потреби, соціокультурний контекст та ставлення суспільства до цих категорій;

– авторських дефініцій, а саме: жінки з вразливих груп під якими розуміються жінки, які перебувають у особливо вразливих і незахищених станах у суспільстві через різні фізичні, соціальні, економічні, культурні, політичні чи інші життєві обставини та гендерно-обумовлене насильство як насильницькі дії, які вчиняються особою однієї статі, з мотивів приналежності іншої особи до протилежної статі;

– визначення поняття протидія дискримінації жінок у вузькому розумінні як систему заходів, що здійснюються різними суб'єктами (органами держави, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, правозахисними групами та окремими громадянами) з метою припинення дискримінації жінок: протидія обмеженням у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, відповідно до законодавства; надання необхідного захисту та допомоги постраждалій особі; відшкодування їй завданої шкоди та притягнення до відповідальності винних осіб та в широкому сенсі - як систему дій, засобів, механізмів, передбачених законодавством і спрямованих на запобігання, усунення, зменшення або ліквідацію негативного впливу фактів дискримінації, поновлення порушених прав та захист інтересів шляхом компенсації за заподіяну моральну й матеріальну шкоду та притягнення до відповідальності винних осіб у порядку, передбаченому законодавством.

Положення, які **удосконалено** та стосуються:

– критеріїв поділу жінок з вразливих груп на різновиди: 1) за соціально-економічним статусом; 2) віковій категорії жінок; 3) жінки з особливими потребами; 4) за етнічним походженням; 5) за географічною віддаленістю;

– визначення понять: миротворчіть - як діяльність, спрямована на зміцнення миру і безпеки, ліквідацію або обмеження міждержавних, міжетнічних, міжконфесійних та інших конфліктів і суперечностей та миробудівництво - дії, спрямовані на створення механізмів, забезпечення миру

за наявності воєнних дій та забезпечення гарантій для досягнення сталого миру, створення структур та механізмів запобігання майбутнім конфліктам;

– пропозицій щодо забезпечення реформ, впровадження заходів забезпечення соціальної підтримки і захисту жінок: забезпечення навчання та формування навичок ефективного пошуку роботи для внутрішньо переміщених осіб; розробка дієвого міжнародно-правового механізму притягнення винних до відповідальності та забезпечення їм покарання з метою захисту жінок, які проживають на лінії розмежування та в зоні активних бойових дій, у тому числі на окупованих територіях; включення жінок у миротворчі процеси; вдосконалення інфраструктури сільської місцевості для забезпечення жінкам доступу до медичних, освітніх послуг, розширення мережі дитячих закладів; розвиток інформаційних кампаній для подолання гендерних стереотипів; залучення жінок до процесу прийняття рішень як на місцевому, так і національному рівнях.

Положення, які *дістали подальшого розвитку* та стосуються:

– рекомендації щодо запобігання та протидії дискримінації жінок з вразливих груп; положень щодо особливостей адаптації національного законодавства у сфері протидії дискримінації жінок з вразливих груп до права ЄС; наукові положення щодо участі жінок у миротворчих процесах та миробудівництві як важливої складової гендерної рівності тощо.

У розділі 1 «Гносеологічні підвалини протидії дискримінації жінок з соціально вразливих груп» здійснено критичний аналіз існуючих доктринальних підходів до характеристики проблеми протидії дискримінації жінок з соціально вразливих груп; детально проаналізовано методологічні засади вивчення протидії дискримінації жінок з вразливих груп, а саме: діалектичний, синергетичний, феноменологічний, герменевтичний підходи, а також такі методи як: історичний, логічний, системний, порівняльно-правовий, прогностичний, метод моделювання тощо.

Питання методології права охарактеризовано автором крізь призму дослідницького об'єкта, враховуючи такі чинники як: а) індивідуалізація

методологічної основи наукового дослідження щодо проблеми протидії дискримінації жінок з вразливих груп. Цей підхід дає змогу уточнити конкретні питання, які можуть бути вирішені за допомогою правових інструментів; б) суб'єктивно-об'єктивний підхід до даної проблеми використано з метою врахування впливу соціокультурних стереотипів тощо, що призводять до дискримінації жінок; в) системність як методологічний підхід, який сприяє розгляду проблем дискримінації жінок з вразливих груп як складної системи; г) інтегративність підходів у дослідженні, що передбачає поєднання різних методологічних підходів та методів та принципів наукового пізнання.

У розділі 2 «Протидія дискримінації жінок з соціально вразливих груп у системі національного права» дисертантом сформульовано авторське визначення поняття "жінки з вразливих груп" під яким розуміються жінки, які перебувають у особливо вразливих і незахищених станах у суспільстві через різні фізичні, соціальні, економічні, культурні, політичні чи інші життєві обставини. Автором підкреслюється, що вони перебувають під підвищеним ризиком стати об'єктом дискримінації, насильства, експлуатації та інших форм негативного впливу. Також було досліджено різні категорії вразливих груп жінок, які можуть страждати від дискримінації, зокрема жінки, які були внутрішньо переміщені, жінки, які проживають у сільській місцевості; жінки, що живуть на окупованих територіях та на лінії розмежування; жінки, які є членами сімей військовослужбовців.

Поряд з цим, дисертантом узагальнено доктринальні підходи до розуміння гендерно-обумовленого насильства та дано авторське визначення даного поняття, виокремлено та охарактеризовано його особливості. Дисертантом також акцентовано увагу на необхідності уточнення визначення поняття протидії дискримінації жінок з соціально вразливих груп.

У Розділі 3 «Протидія дискримінації жінок з соціально вразливих груп (міжнародна юридична практика)» дисертантом охарактеризовано сучасний стан запобігання дискримінації жінок із соціально вразливих груп в країнах ЄС. На

підставі чого визначено способи та перспективи вдосконалення правового механізму протидії дискримінації жінок із соціально вразливих груп.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою публікації. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 11 наукових працях, з поміж яких: 5 – статей у фахових виданнях України з юридичних наук, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні; 5 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Аналіз опублікованих здобувачем наукових статей та тез доповідей на науково-практичних конференціях дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. При вивченні дисертаційного дослідження не було виявлено запозичень наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, без зазначення авторства (академічного плагіату). Автор дотримується правил цитування та посилання, належно оформлюючи цитати. Використання цитат є помірним та доречним.

Аналіз тексту дисертаційного дослідження на предмет наявності у ньому фальсифікацій чи фабрикацій дозволяє зробити висновок про їх відсутність, дисертант коректно відтворює позиції інших авторів, на які посилається.

Зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи та відзначаючи належний рівень підготовки дисертаційної роботи, відповідний рівень наукової новизни результатів дослідження Н.О. Палій, слід відзначити, що як і будь-яке творче дослідження, присвячене аналізу дискусійних проблем юридичної науки, воно викликає певні зауваження та побажання:

1. Проаналізувавши передумови виникнення дискримінації жінок з соціально вразливих груп, бажано було б провести періодизацію розвитку даного явища, виокремивши певні етапи.

2. У змісті підрозділу 2.3. дисертанткою за допомогою використання феноменологічного підходу, проведено категоріальний аналіз та виокремлено

ознаки поняття «протидія дискримінації жінок з соціально вразливих груп» у вузькому та широкому розумінні даного терміну та поряд з цим бажано було б визначити переваги широкого та вузького підходу до її розуміння.

3. У контексті подальших наукових досліджень теоретико-правових аспектів протидії дискримінації жінок з соціально вразливих груп, дисертантці доцільно було б більше уваги приділити аналізу статистичних даних щодо стану дискримінації жінок з соціально вразливих груп у країнах ЄС.

Водночас, висловлені зауваження та пропозиції мають дискусійний характер та є рекомендаційними, маючи за мету підвищення академічного рівня подальших наукових досліджень.

Дисертантка Н.О. Палій володіє достатніми теоретичними знаннями, проявляє здібність до самостійного ведення науково-дослідницьких робіт на належному науково-теоретичному і методологічному рівні.

Загальний висновок

Представлена Палій Наталією Олегівною дисертаційна робота на тему: «Теоретико-правовий аспект протидії дискримінації жінок з вразливих груп» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому було отримано нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на досягнення поставленої мети.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що дисертаційна робота Палій Наталії Олегівни відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, зі змінами від 03 квітня 2019 року № 283 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502). наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759), пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022р. № 44 (зі змінами й

доповненнями від 19 травня 2023 року № 502), а її автор – Палій Наталія Олегівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії в галузі права за спеціальністю «081-Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Т.І. Тарахонич